

Иновации във висшето образование: Опитът с Уикипедия

Мая Маринова, Вася Атанасова

Резюме: Настоящата статия има за цел да представи една иновативна образователна практика, която се изразява в създаване, разширяване и подобряване на енциклопедичното съдържание в Уикипедия от страна на обучавани* под ръководството на техните преподаватели и членове на уикипедианската общност. По този начин частично или напълно могат да се заменят традиционни практики, свързани с проверяване знанията на обучаваните, които същевременно помагат за развиването на общодостъпен информационно-образователен и енциклопедичен ресурс, който в бъдеще може да се ползва и от други учещи и преподаватели. Тази практика е иновативна за България, а в същото време е изключително перспективна, тъй като в българоезичната версия на Свободната енциклопедия има все още много големи области от науката, изкуството и технологиите, които са сравнително слабо застъпени и са благодатни за развитие. Статията представя иновационните аспекти, мотивацията на участниците в процеса и етапите на разработване и управление на подобен проект.

Ключови думи: Висше образование, Образователни иновации, Уикипедия, Уики-обучение

1. Въведение

Настоящата статия има за цел да представи една иновативна образователна практика, свързана с интегрирането в учебния процес на разработване от страна на обучаваните на енциклопедично съдържание за свободната електронна енциклопедия Уикипедия (на английски *Wikipedia*). Тази практика засега няма утвърдено наименование, затова условно ще я наречем *уики-обучение*. Като цяло тази практика съществува още от 2003 г. (за сравнение, самата Уикипедия съществува от 2001 г.), но някои колежи и университети по света вече са изградили сериозен опит и традиции в тази посока, например University of Pittsburgh с общо 7 проекта, University of Hong Kong с 5, University of California, University of British Columbia и College of Idaho с по 3, [8].

Досега, повечето от общо над 140 училищни или университетски проекти са изпълнявани в Уикипедия на английски език. За България тази практика все още е новост, тъй като едва четири подобни проекта са реализирани в три университета:

- „Изкуство и култура” с ръководител ас. Р. Гичева, НБУ, 2007/2008 г., [2],
- „Електронно обучение” с ръководител гл. ас. Е. Ковачева, Факултет по математика и информатика, СУ „Климент Охридски”, 2008/2009 г., [3],
- „Онлайн медии и ПР” с ръководител Ж. Томс, НБУ, 2009/2010 г., [4],
- „Политическа философия” с ръководител ст. ас. Н. Кръстев, Факултет по международна икономика и политика, УНСС, 2009/2010 г., [5].

Въпреки че уики технологиите са изключително подходяща среда за развиване на разнообразни учебни дейности, [1], тези четири проекта са единствените подобни досега, провели се у нас с помощта на представители на българоезичната уикиобщност, и публично координирани. Четирите проекта послужиха за основа и да се обобщат натрупаният на местна почва организационен опит и да се сравни с международния и да се дефинират някои методически насоки и конкретни правила за бъдещата работа. Настоящата статия е първият опит в тази посока.

2. Управление на образователната иновация уики-обучение

2.1 Иновационни аспекти на уики-обучението

Иновативността на този подход има няколко различни съществени аспекта, но преди всичко трябва да е известно, че той засяга и поставя в нова среда не само учащите, но и самите преподаватели. Това е първото и може би най-съществено за успеха на един подобен проект съображение. Преподавателят трябва да прояви желание (а в известен

* Представената практика е особено подходяща за възрастни учащи – студенти и докторанти, но в модифициран вариант би могла да намери приложение и в горен гимназиален курс.

смисъл, и смелост) да участва в този образователен експеримент наравно със студентите си, и в този смисъл е препоръчително от негова страна да притежава известна опитност с принципите и механизмите на функциониране на Уикипедия: нейните правила, препоръки, добри установени практики, свободно ориентиране в нейното пространство. В случай че преподавателят не е редактор на Уикипедия, но желае да внедри допринасянето към нея в своите обучителни и изпитни практики, той трябва да осигури дейното сътрудничество на поне един по-опитен уикипедианец и/или администратор, който да помага при решаването на някои неизбежни проблеми, [9].

На първо място, иновативността на уики-обучението се състои в това, че обучаваните се поставят в условия, коренно различни от стерилната академична среда, в която преподавателят е основният (или единственият) фактор, вземащ решения и санкциониращ процеса на обучение. При уики-обучението студентите демонстрират своите познания в предметната област по един изключително публичен и прозрачен начин, правейки ги достояние не само на преподавателския екип, но и на един много по-широк – и нередко, критично настроен – кръг от читатели, който потенциално може да се разшири до цялото общество, владеещо даден език и ползващо интернет.

От друга страна, самата мрежова технология уики (*wiki*) за колаборативно създаване на съдържание е иновативна, като непрекъснато се развива, придържайки се към отворени уеб стандарти. Макар че именно Уикипедия е най-популярният пример за уики технологии, те се използват за различни приложения, например за корпоративен интранет, за управление на проекти, за разпределяне и отчитане на задачи, електронна поща и дъска за съобщения, корпоративни бази данни от тип „жълти страници“, среда за общуване с клиенти и доставчици, дискусии и брейнсторминги. Боравенето с уики възпитава у потребителите както вкус към екипната работа, така и отговорност към собствените приноси и действия в интернет среда.

Нещо повече: за обучаваните в някои дисциплини като информатика, социология, психология и философия, уики технологията освен *средство* и *среда* за обучение, може да се разглежда и като *обект* на изучаване и изследване. Благодарение на факта, че уики софтуерът се разработва основно като отворен код, студентите по информатика могат да го разглеждат и изучават, а също така и да го надграждат със собствени разширения на ядрото му и скриптове. За студентите по социология, психология и философия вероятно биха представлявали интерес наблюдаването и анализът на поведението на общностите от уики потребители в реални ситуации, изискващи способности за работа в екип, общуване и разбиране, разрешаване на възникнали конфликти, вземане на решения чрез консенсус и/или авторитет.

2.2. Мотивация за участие в проекта на уики-обучение

Уики-обучението е пряко свързано с установяването на контакти между следните три групи участници: обучаваните, преподавателите и уикипедианската общност. Непряко участие в процеса имат и всички читатели и потребители на уикипедианско съдържание, които (в по-голямата си част) са само консуматори, но не и производители на това съдържание. Членовете на всяка от групите могат да имат различни мотивации и да извлекат разнообразни ползи от участието си в процеса на уики-обучение. На пръв поглед ползите за читателската и редакторската общности са най-големи:

- създава се ново, при това висококачествено съдържание (гаранция за качеството е фактът, че обучаваните допринасят към Уикипедия в рамките на своето формално обучение и често са мотивирани от преподавателя с бонуси към оценката си) [10];
- повече хора се запознават с редактирането в Уикипедия и потенциално могат да останат като дългосрочно допринасящи редактори [10];
- повече хора придобиват по-точна представа за достоверността на Уикипедия, което се отразява и на отношението им към нея [10];

- повече хора разбират авторскоправната политика на Уикипедия и условията за ползване, което води до разпространяване на идеята за свободното съдържание и по-прецизно спазване на правилата при използване на съдържанието от Уикипедия. Не бива да се подценяват също и ползите за преподавателите от участието им в уики-обучението. Тези ползи са следните:

- Преподавателят бива подпомогнат по отношение на преглеждането на развитите статии от други членове на уикипедианската общност, които имат интереси и познания в областта на водената от преподавателя дисциплина [10];
- По-опитните редактори на Уикипедия имат солиден опит с откриване на преписвания, които често се оказват сериозен проблем пред преподавателите;
- С приносите си към Уикипедия студентите помагат да се изгради електронно учебно съдържание, което може да се ползва наготово за следващите випуски;
- Веднъж запознали се с особеностите на навигацията в Уикипедия, преподавателите могат по-лесно да се ориентират и да откриват материали, които да използват в учебната си практика. Например, за учителите по английски език е полезно да знаят, че в англоезичната Уикипедия има корпус от над 800 статии, записани в аудио-вариант, които са подходящи за упражнения от типа „слушане с разбиране”, а също и за обучаеми със зрителни увреждания, [6]. Наред с ориентирането в Уикипедия, преподавателите се запознават и с авторскоправните условия на Свободната енциклопедия, което ще им помогне легално и пълноценно да ползват съдържание от там при изготвяне на публично достъпни презентации и учебни материали.

Най-много обаче са предимствата за самите обучавани да пишат статии в Уикипедия, вместо да развиват традиционните писмени задания като курсови работи и реферати. А предимствата за тях основно са следните, [10]:

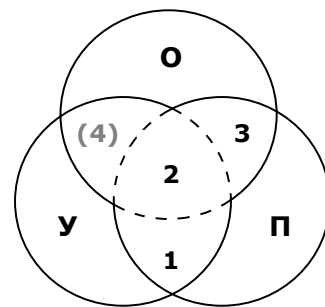
- обучаваните са отговорни за написаното не пред един преподавател, а пред цялата интернет общност, и това ги кара като цяло да бъдат по-отговорни и да полагат повече усилия в изпълнението на поставената задача;
- научават разликата между фактологичния и аналитичния стил на писане;
- повишават способността си за критично мислене и оценяване качествата на използваните източници;
- тренират се на екипна работа в колаборативна среда и уважение към чуждия труд;
- по-добре разбират за какви цели могат да използват Уикипедия (и за какви – не);
- добиват знания и за работата в една система за контрол на версиите, каквато е уики технологията, което е едно все по-съществено умение на работното място в ИТ-индустрията (което могат да си впишат в професионалната автобиография).

2.3. Управление на уики-обучението

Натрупаният (както положителен, така и отрицателен) опит от четирите случая на уикипроекти в български университети доведоха до осъзнаването, че в бъдеще трябва внимателно да се обмисли, планира и реализира процедура за управление на проектите, която да е съобразена както с условията и изискванията на средата, така и с потенциала на участниците. Такава процедура се предлага тук за първи път, като идеи са почерпени и от споделения опит на чуждестранни уикипедиански общности.

Следвайки [10] и други методологии за внедряване на образователни иновации, най-общо ще разграничим три етапа, през които преминава внедряването в учебния процес на образователната практика по създаване на уикипедиански статии: **1.** Подготвителен етап, **2.** Етап на разработка на съдържанието, **3.** Заключителен етап. Към тези три етапа, ще добавим съображението, че те могат евентуално да бъдат последвани и от един четвърти етап, свързан с привличането на част от студентите като редови уикипедианци или с доброволно поетия от тях ангажимент по допълнително разширяване и актуализация на статиите, създадени по време на проекта.

Четири етапа ще илюстрираме с предлаганата за първи път диаграма на Фигура 1, представяща взаимоотношенията между представителите на уикипедианската общност (У), преподавателския екип (П) и обучаваните, участващи в проекта (О) на всеки един от четирите етапа.

Фигура 1: Връзки между отделните етапи на уики-обучението и основните групи участници в този процес

2.3.1. Подготвителен етап

Подготвителният етап на проекта за внедряване допринасянето към Уикипедия в процеса на обучение включва няколко дейности, извършвани в диалогов режим от преподавателите и ангажираните с идеята уикипедианци. Както споменахме, от голямо значение е да се привлече представител от уикипедианската общност за посредник на процеса (в случай, че инициативата идва от страна на преподавателя и особено ако той няма нужния опит като уикипедианец, [9]). Стъпките на подготвителния етап са:

- Поставяне на реалистични цели на проекта в зависимост от спецификите на:
 - типа обучение (редовно/дистанционно, формално/неформално, и т.н.),
 - проблемната област на преподаваната дисциплина и целите на обучението,
 - обучаваните като група и като индивидуални личности (възраст, опит, капацитет, учебно натоварване, достъп до ресурси),
 - съдържанието на Уикипедия в съответната проблемна област.

Поставянето на реалистични цели е от изключително значение за качеството на резултатите и удовлетвореността на участниците, [11]. При изготвяне на регламент на проекта следва да се отчитат различни фактори на мотивацията за участие, но е много важно участието да не е принудително, а по желание, за да не се губи духът на доброволчеството в Уикипедия. Участието в проекта трябва да е алтернатива на друга форма на изпитване, а не задължително условие. Според спецификите на обучението, успешното справяне със задачата може да бъде поощрявано с повишаване на оценката (формирана по други начини) или дори да формира цялата оценка.

- Разработване на план и регламент на уикипроекта, времеви график, списък на задачите, средства за комуникация между участниците, обмисляне на мотивационните фактори и изготвяне на критериите за оценка на работата на обучаваните.
- Създаване на страница на уикипроекта, съдържаща плана, графика, правилата и критериите за оценка, както и списък от полезни за участниците ресурси.

Макар че основна роля в подготвителния етап има преподавателят, студентите също имат възможност да се включват с мнения, идеи и предложения. Такива могат да възникнат и в следващия етап, така че списъкът със задачите трябва да позволява известно модифициране, допълване и актуализация в хода на работата.

2.3.2. Етап на разработка на съдържанието

На този етап в ролята на главни действащи лица влизат обучаваните, а преподавателите и уикипедианците имат роля на подпомагащи процеса. Етапът започва с инструктаж от страна на представителя на уикипедианската общност, по време на който се обясняват основните ценности, принципи и правила на Уикипедия, техниките за писане на статии, цитирането на източници. Преподавателят взема участие, като представя регламента и времевия график, критериите за оценка и начините за комуникация между трите групи.

В кратки срокове обучаваните трябва да изберат измежду предвидените теми за статии, да посочат източниците, които ще използват, както и да си разкрият в Уикипедия потребителска сметка (която може и да не съвпада с името им, но в този случай трябва да я идентифицират с името си поне пред своя преподавател). В рамките

на определения период обучаваните създават статиите, като уикипедианският посредник има грижата, когато открие преписвания (нарушения на авторски права), да ги маркира за изтриване, а за по-леки проблеми с енциклопедичния стил, източниците, правописа и др. да слага шаблон за обработка и да пише на автора, за да ги отстрани до края на проекта. Преподавателят споделя грижата да съблюдава за истинността и фактологичната коректност на въведените текстове, като студентите също получават възможност и са окуражавани да следят отговорно за качествено развитие на всички статии в рамките на уикипроекта, а и изобщо в Уикипедия.

Качествената работа по статиите предполага да се съчетае разнообразна информация от поне няколко авторитетни източника, които да бъдат цитирани накрая, тя да бъде добре оформена и по възможност илюстрирана, да бъдат поставени хипертекстови препратки към ключови понятия от областта и ако статиите зад тези препратки не съществуват, да бъдат допълнително създадени, най-малкото на ниво дефиниция.

2.3.3. Заключителен етап

На финала преподавателите отново преглеждат статиите с цел да оценят представянето на обучаваните, като е възможно да инициират публична защита. Тази стъпка е важна, за да се установи, доколко създаването на енциклопедично съдържание е способствало ефективното усвояване на информацията в темите, които обучаваните са разработили.

Уикипедианците насърчават преподавателите да споделят своя опит след края на проекта, с цел тази образователна практика итеративно да се подобрява с времето, като се отчитат все повече и разнообразни фактори на влияние. Обратната връзка може да отговаря на въпроси подобни на тези, предложени в [12].

3. Заключение

В заключение, изложените в настоящата статия насоки и стъпки за реализиране на уики-обучение са в съответствие със съвременните изисквания и препоръки към университетските преподаватели за ефективна работа със студенти, [7]. Уики-обучението е иновативна алтернатива на традиционните образователни практики, която способства задълбочаването на знанията в определена научна област, развива критичното мислене и уменията за самостоятелна и екипна работа.

Литература

- [1] Атанасова, В. (2008) *Уики технологии в електронното обучение*, Годишник на секция “Информатика”, Съюз на учените в България, Том 1, стр. 116-122.
- [2] *Уикипедия:Изкуство и култура*, <http://bg.wikipedia.org/wiki/У:ИК>
- [3] *Уикипедия:Електронно обучение*, <http://bg.wikipedia.org/wiki/У:ЕО>
- [4] *Уикипедия:Онлайн медии и ПР*, <http://bg.wikipedia.org/wiki/У:ОМПР>
- [5] *Уикипедия:Политическа философия*, <http://bg.wikipedia.org/wiki/У:ПФ>
- [6] Маринова, М. (2010). *Уикипедия – възможност за внедряване на нов образователен ресурс със световна значимост във формалното обучение по английски език в България*, сборник доклади от конф. „Диалогът между поколенията и обществените структури чрез училищната институция”, София, България, 16–17 април 2010 (под печат)
- [7] Гюрова, В., Дерменджиева, Г., Божилова, В., Върбанова С. (2006). *Приключението учебен процес / Ръководство за университетски преподаватели*, Агенция Европрес, София, стр. 23-26
- [8] *Wikipedia:Schools and university projects*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:SUP>
- [9] *Recruit facilitators*, http://outreach.wikimedia.org/wiki/Recruit_facilitators
- [10] *Best practices in assigning Wikipedia articles as coursework to students*, http://outreach.wikimedia.org/wiki/Best_practices_in_assigning_Wikipedia_articles_as_coursework_to_students
- [11] *Goals for your students*, http://outreach.wikimedia.org/wiki/Goals_for_your_students
- [12] *Coursework feedback*, http://outreach.wikimedia.org/wiki/Coursework_feedback

Мая Маринова: Факултет по педагогика, Софийски университет, mayammarinova@gmail.com
Вася Атанасова: Институт по информационни технологии, БАН, vassia.atanassova@gmail.com